

Research Article

The Futurology of the Political-Social Training of Students Based on the Fundamental Transformation Document of Education (FTDE)¹

Sakineh Jafarifar¹, Mohamad Torabi²

¹ Ph.D. Student in Sociology, Department of Economic Development, Faculty of Human science, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran. sjafarifar@yahoo.com

² Assistant Professor, Faculty of human science, Qome Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran
(Corresponding Author). mtorabi1418@gmail.com

Abstract

The purpose of the present research is to answer to this main question that what are the effective guidelines for the realization of the purposes of political training based on the Fundamental Transformation Document of Education (FTDE)? A mixed (qualitative-quantitative) method was used in this study with the purpose of futurology through the Delphi technique relying on prediction and forecasting structure. The results showed that increasing the motivation and awareness of teachers for optimal service and effective participation in implanting the social-political objectives of Transformation Document (TD) as well as improving qualifications such as observing the law, responsibility, social-political participation, and respecting social values in line with the formation of a decent society and its continual development based on Islamic criterion should be taken into account. Therefore, the management of political training and skill learning should move on in line with proper cooperation with the government and other civil and political institutions, wise approach to social transformations and making use of training and intelligent guidelines that create opportunities to provide the curriculum and political knowledge and insight as well as increasing the capability for political thinking and analysis, improving the motivation, and boosting the participation of the students in social-political activities throughout a gradual, ongoing, and systematic process.

Keywords: Political Training, Futurology, Social Training, Students, Fundamental Transformation Document of Education (FTDE).

1. **The present study is taken from:** The doctoral dissertation entitled "**Future Research of the Document of Fundamental Transformation of Education**" presented in the Department of Political Sociology, Qom Branch, Islamic Azad University.

* **Received:** 2020/11/22 ; **Accepted:** 2021/02/08

** Copyright © the authors

*** <http://se.journal.qom-iau.ac.ir/>

آینده‌پژوهی تربیت سیاسی - اجتماعی دانش‌آموزان بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش^۱

سکینه جعفری‌فر^۱، محمد ترابی^۲

^۱ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی (گرایش توسعه اقتصادی)، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. sjafarifar@yahoo.com

^۲ استادیار، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول). mtorabi1418@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر پاسخ به این پرسش اصلی است که راهکارهای موثر برای تحقق اهداف تربیت سیاسی، منطبق بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش کدامند؟ در این پژوهش از روش آمیخته (کیفی، کمی) با هدف آینده‌پژوهی از طریق تکنیک دلفی که دارای ساختار پیش‌بینی و زایش ایده است، استفاده گردید. نتایج نشان داد افزایش انگیزه و آگاهی فرهنگی، برای خدمت مطلوب و مشارکت موثر در مسیر اجرای اهداف اجتماعی - سیاسی سند تحول و ارتقاء شایستگی‌هایی نظیر رعایت قانون، مسئولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی و سیاسی و پاسداشت ارزش‌های اجتماعی در جهت شکل‌گیری جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن براساس نظام معیار اسلامی باید در دستور کار قرار گیرد. لذا، باید مدیریت آموزش سیاسی و مهارت‌آموزی در راستای تعامل شایسته با نهاد دولت و سایر نهادهای مدنی و سیاسی و مواجهه خردمندان با تحولات اجتماعی و بهره‌مندی از راهبردی تربیتی، هوشمندانه و فرصت‌آفرین به منظور ارائه مدل برنامه درسی و دانش سیاسی و پرورش بینش و افزایش قدرت تفکر سیاسی انتقادی و تحلیل‌گری و ارتقای انگیزش و تقویت توان مشارکت و همگرایی دانش‌آموزان در امور اجتماعی - سیاسی در یک روند تدریجی، مستمر و نظام‌مند حرکت کند.

کلیدواژه‌ها: تربیت سیاسی، آینده‌پژوهی، تربیت اجتماعی، دانش‌آموزان، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.

۱. پژوهش حاضر برگرفته از: رساله دکتری با عنوان «آینده‌پژوهی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» ارائه شده در:

گروه جامعه‌شناسی سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی است.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۰

۱. مقدمه

آینده‌پژوهی تربیت سیاسی - اجتماعی دانش‌آموزان براساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، از جمله مسائلی است که ضمن تبیین و گسترش فرهنگ تربیت سیاسی دانش‌آموزان، به شناسایی چالش‌ها و مشکلات موجود پرداخته و راهکارهای اجرایی پیشنهاد می‌کند. سند^۱ تحول بنیادین آموزش و پرورش از مهم‌ترین اسناد فرادستی در نظام تعلیم و تربیت^۲ است که به عنوان کامل‌ترین نقشه راه آموزش و پرورش به‌شمار می‌رود. سند مذکور در مهرماه ۱۳۹۰ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی با عناوین بیانیه ارزش، بیانیه مأموریت، چشم‌انداز، اهداف کلان، راهبردهای کلان، اهداف عملیاتی و راهکارها و چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول، تدوین و تصویب شده است. با این حال به نظر می‌رسد هنوز مخاطبان و بسیاری از نیروهای فرهنگی در بدنه آموزش و پرورش شناخت چندانی از این سند ندارند. این سند بر ابعاد مختلف پرورش و تربیت تاکید دارد. تربیت سیاسی^۳ با اهمیت‌ترین نوع تربیت است که در توسعه^۴ و تحقق اهداف جامعه نقش اساسی دارد.

واژه تربیت در لغت به معنای پروراندن و یا پرورش دادن و بار آوردن آمده است (دهخدا، ۱۳۸۶، ج ۵). پایداری حکومت‌های مردمی مرهون فرآیندی به نام تربیت سیاسی است، تربیت سیاسی که زمینه انتقال ارزش‌های حاکمیتی را از نسلی به نسل دیگر فراهم می‌کند. هر ملتی^۵ براساس اصول، معیارها و ارزش‌های خود، هدف‌هایی تعیین می‌کند و در مسیر تحقق آنها می‌کوشد.

۲. بیان مسأله

پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این پرسش اصلی است که: راهکارهای موثر برای تحقق اهداف تربیت سیاسی منطبق بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش چیست؟ یکی

-
1. Document
 2. Education and training
 3. Political education
 4. Development
 5. The nation

از مهم‌ترین ابزار توسعه یافتگی، تربیت سیاسی جوانان و نوجوانان است. تربیت سیاسی، مهم‌ترین نوع تربیت اجتماعی است که در تحقق اهداف مادی و معنوی جامعه نقش اساسی دارد. یکی از مشکلات فرهنگی، سیاسی و اجتماعی جامعه ایران، غفلت از جامعه‌پذیری و گسست نسل‌های مختلف با آموزه‌ها و هنجارهای سیاسی و شکاف میان کارگزاران نظام با جوانان و نوجوانان می‌باشد. بهترین قوانین و مقررات نیز اگر توسط تمام افراد جامعه هم معتبر و مشروع دانسته شود، در صورتی ارزش و اعتبار خواهد داشت که به وسیله آموزش و پرورش به نسل جوان آموخته شود و آموزش و پرورش نیز با قوانین مزبور تطابق داشته باشد. دستیابی به اهداف تربیت سیاسی دانش‌آموزان در حال حاضر مسئله‌ای پیچیده و دشوار است که مستلزم تأمین نیازها و پیشرفت و توسعه جامعه و ایجاد فرهنگ سیاسی قدرتمندی بوده که متناسب با اوضاع و احوال سیاسی- اجتماعی جهان فرهنگی باشد. وجود چنین فرهنگی مبتنی بر اندیشه‌های دینی، در میان نسل جوان جامعه از اهمیت خاصی برخوردار است. مبانی تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر مبانی فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی (هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناسی) می‌باشد. از این‌رو است که تربیت سیاسی برای آگاه ساختن دانش‌آموزان^۱ از مسائل سیاسی، اجتماعی و اندیشه‌های اساسی نظام حاکم، ضرورت دارد، زیرا تربیت سیاسی فرایندی است که طبقات گوناگون جامعه را با معیارها و اصول بنیادین حکومت آشنا ساخته، فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی را چنان منسجم می‌کند که باعث وحدت رویه می‌گردد. اما باید ابتدا پرسید تربیت سیاسی چیست و چه راهکارهای عملی برای تربیت سیاسی وجود دارد؟ از دیر زمان نظام تربیتی همواره ارتباط تنگاتنگی با نظام و عناصر نهاد سیاسی داشته است. موضوع اجرای سند تحول بنیادین نیز یکی از مسائل مهم و اساسی در نظام آموزش و پرورش بوده که از منظر سیاست‌گذاری^۲، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران و دلسوزان، برنامه‌ریزی، مدیریت و اجرای آن اهمیت فراوانی دارد، زیرا به دلیل ماهیت پویا و پیوسته نظام آموزشی، تنها از طریق یک فرایند تحولی بنیادین و عمیق می‌توان به تحقق

1. Students

2. Policy

اهداف تربیت سیاسی در آموزش و پرورش امید داشت و زمینه‌های تطور^۱ اهداف سیاسی آموزش و پرورش را مهیاء دانست. این امر جز با مشارکت فعال، حداکثری و مستمر ذی‌نفعان محقق نمی‌گردد. حقیقت این است که در حال حاضر هم مدیران ارشد و هم فرهنگیان از وضعیت نظام آموزشی، فرهنگی و سیاسی آموزش و پرورش رضایت ندارند و خواستار تغییر و تحول اساسی^۲ در این شرایط هستند. اگر نظام تعلیم و تربیت دست معلم‌ها را برای بروز خلاقیت‌هایشان باز بگذارد و آنان ایده‌ها و خلاقیت‌های خود را به کار گیرند تا در زمینه حقوق شهروندی و ایجاد ظرفیت‌های قانون اساسی بکوشند، دیگر این سند، در کتابخانه‌ها و ویتترین‌ها نمی‌ماند.

امروزه نیاز به تربیت سیاسی و مدنی بخشی از فرآیند توسعه سیاسی و مهم‌ترین سازوکار برای حقوق شهروندی به‌شمار می‌آید. بنابراین، تربیت سیاسی در حوزه سیاست، قرار می‌گیرد و قلمرو آن محدود به دامنه رفتار سیاسی است. معرفی الگوی تربیت سیاسی در مسیر پیشرفت مراتب سند تحول بنیادین آموزش و پرورش موضوعی است که بیش از هر چیز می‌تواند دستیابی به اهداف کلان آموزشی و پرورشی را تضمین نماید. هم‌اکنون تربیت سیاسی و اجتماعی یکی از حوزه‌هایی است که منطبق با سند تحول بنیادین بوده و آموزش و پرورش برای اجرایی کردن آن، فعالیت‌های پراکنده‌ای را در قالب تشکلهای دانش‌آموزی انجام می‌دهد که ظرفیت مجلس دانش‌آموزی یکی از کارآمدترین آنها است. در مجلس دانش‌آموزی مشق دموکراسی می‌کنند و می‌آموزند که با نمایندگی و انتخاب‌های خود در سرنوشت خود و دوستانشان سهمیم باشند. در این راستا، توجه به تشویق آنان اهمیت بسزایی در روند فعالیت آنان دارد. بهره‌گیری از تشویق و تنبیه درست و به موقع در روند تربیت افراد، نقش مهمی در ایجاد انگیزه و پیشرفت آنان ایفا می‌کند. امروزه کارشناسان تربیتی بر استفاده از این شیوه در تربیت افراد تأکید فراوان دارند (شریعتی، ۱۳۸۹).

ساحت اجتماعی - سیاسی با تحقق اهداف آموزشی و در راستای رفع مسائل

-
1. Evolution
 2. Translating.

دانش‌آموزان می‌توانند متضمن مفاهیمی چون شهروند مسئول و متعهد، بانشاط، پویایی عدالت، عزتمندی و امید به آینده ... باشد و شادی، نشاط و تحرک اجتماعی را در مدارس به وجود آورد. عماد افروغ، رئیس گروه جامعه‌شناسی دانشگاه باقرالعلوم در این مورد می‌گوید: «دورنمایی که برای بحث تعلیم و تربیت ما ترسیم شده است، هیچ توجهی به مسئولیت‌های انسانی و اجتماعی افراد و انسان در تراز اجتماعی و سیاسی نکرده است» (برگرفته از مدرسه ایران). دانش‌آموز باید نقش‌آفرین^۱ و مشارکت‌جو^۲ باشد، موضوعی که هر نظام آموزشی در پی تربیت آن است تا دانش‌آموزان با اهداف سیاسی برای زندگی آینده و با مشارکت اجتماعی و سیاسی آشنا گردند. در نتیجه برای اجرای حاکمیت اسلامی^۳ توجه به تربیت سیاسی اهمیت فراوانی دارد. چون تداوم و حفظ انقلاب اسلامی، مرهون به ثمر نشستن آن است.

آموزش و پرورش باید تربیت سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان را اولویت^۴ سند تحول بنیادین نظام آموزشی بداند، چرا که وظیفه نظام تربیتی این است که محیط خود را سرشار از موقعیت‌های تجربه‌ورزی سیاسی و اجتماعی کند و این از عهده سند تکلیفی و ابلاغی بر نمی‌آید، بلکه با ایده‌پردازی و نوآوری و خلاقیت^۵ بوجود می‌آید. در حال حاضر بزرگ‌ترین محفلی که می‌تواند در مدرسه، تربیت سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان را عملی کند، تشکلهای دانش‌آموزی است که می‌بایست با تقویت روحیه نقادی و نقدپذیری، تقویت روحیه خودباوری، اعتماد به نفس، احترام متقابل و کسب مهارت‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان، زمینه ارتقاء را فراهم کنند. آنان باید بدانند که تفکر و احتیاط، انسان را از لغزش‌ها نگاه می‌دارد (شیخ‌الاسلامی، بی‌تا).

دستاورد‌های پژوهش حاضر در حوزه نظری و عملی حائز اهمیت است، زیرا افزایش مشارکت سیاسی در نظام تعلیم و تربیت کشور سبب افزایش مشروعیت و ارتقای کیفی

1. Naghshafarin

2. Join Joe

3. Islamic rule

4. Priority

5. Creativity

نظام سیاسی کشور می‌گردد و این امر باعث نقش‌آفرینی مسئولانه دانش‌آموزان در صحنه‌های سیاسی و اجتماعی خواهد شد.

۳. اهداف پژوهش

- ۱) شناسایی راهکارهای تحقق اهداف تربیت سیاسی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش برای بهبود و اصلاح وضعیت موجود،
- ۲) افزایش مشارکت سیاسی دانش‌آموزان در راستای تحقق اهداف تربیت سیاسی سند تحول در آموزش و پرورش،
- ۳) معرفی الگوی پژوهشی مطلوب در راستای اجرای بهینه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش برای تربیت سیاسی دانش‌آموزان در مسیر توسعه و پیشرفت در کشور.

۴. روش‌شناسی پژوهش

روش، راه رسیدن به هدف است و روش تربیتی، راه رسیدن به هدف تربیتی است (هشیار، ۱۳۳۵). هدف پژوهش حاضر شناسایی راهکارهای تحقق اهداف تربیت سیاسی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش برای بهبود و اصلاح وضعیت موجود و توسعه دانش کاربردی دانش‌آموزان است. به عبارت دیگر، با تحقیق‌های کاربردی، دانش به صورت عملی هدایت می‌شود و این امر مبتنی بر نظریه آینده‌پژوهی^۱ است. به عنوان مثال کاربرد مدل‌سازی سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش و بومی‌سازی سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش و شاداب‌سازی مدارس، در زمره تحقیق‌های کاربردی قرار دارد. در این نوع تحقیق‌ها، هدف، کشف دانش تازه‌ای است که کاربرد مشخصی را درباره فرآورده یا فرآیندی در واقعیت دنبال می‌کند. به عبارت دقیق‌تر، تحقیق کاربردی تلاشی برای پاسخ دادن به یک معضل و مشکل عملی است که در دنیای واقعی وجود دارد (دانایی، ۱۳۹۶).

در این پژوهش، گردآوری اطلاعات در دو مرحله انجام شده است: در مرحله اول با استفاده از اسناد فرادستی و با روش سندکاوی، مبانی نظری و پیشینه پژوهش تدوین

گردید. در مرحله دوم، گردآوری داده‌های مورد نظر با روش انتخابی تحقیق که روش آمیخته ترکیبی (کیفی و کمی) بود، انجام شد.

مطالعه حاضر با استفاده از آینده‌پژوهی و با بهره‌گیری از تکنیک دلفی و با نظرسنجی از خبرگان، به شناسایی چالش‌های پیش روی تربیت سیاسی در سند چشم‌انداز بیست ساله آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی پرداخته است.

هدف اصلی دلفی^۱، پیش‌بینی آینده است. به نظر می‌رسد، بهره‌گیری از دانش مدیریت راهبردی در روش دلفی، برای شناخت وضعیت موجود و ساختار کلان سیستم نظام سیاسی آموزش و پرورش در مسیر توسعه و تعیین راهبردها و رویکردها و برنامه‌های عملیاتی و اجرایی برای شرایط آینده آموزش و پرورش کشور می‌تواند بسیار مؤثر و کارساز باشد. روش دلفی با ایجاد یک فرایند ارتباطی گروهی، این امکان را برای افراد مهیا می‌کند تا بتوانند درباره‌ی یک مسئله‌ی پیچیده و دشوار در اجتماع مانند تربیت سیاسی به تبادل نظر بپردازند و در نهایت به اتفاق نظر و اجماع برسند.

به منظور انتخاب نمونه تحقیق، از روش نمونه‌گیری انتخاب نخبگان در دلفی و برای تکمیل پرسشنامه‌ها، افرادی از جامعه فرهنگیان به صورت کاملاً تصادفی انتخاب شدند که طی سه راند متوالی، نخبگان به اجماع نظر رسیدند.

۵. فرضیه پژوهش

افزایش دادن قدرت تفکر سیاسی انتقادی و تحلیل‌گری سیاسی و ارتقای انگیزش تقویت توان مشارکت و همگرایی دانش‌آموزان در امور اجتماعی - سیاسی در یک روند تدریجی، مستمر و نظام مند.

۶. اهمیت و ضرورت

ضرورت ایجاد تحول در آموزش و پرورش با مشارکت سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان و فرهنگیان بر کسی پوشیده نیست. آموزش و پرورش به عنوان نظامی فرهنگی و اجتماعی نیازمند مشارکت و همکاری همه اجزای نظام در راستای همپایی با تحولات اجتماعی،

سیاسی، فرهنگی و مذهبی است و این نظام بدون مشارکت موثر شهروندان و کارکنان در ابعاد علمی، فرهنگی، اقتصادی و عاطفی نمی‌تواند فرایند تعلیم و تربیت را به خوبی اجرایی سازد. پژوهشگران و متخصصان، موضوع مشارکت معتقدند که این مفهوم تازه‌ای نیست و مترادف همکاری نمی‌باشد، بلکه شیوه‌ای است که اداره امور متناسب با نیروهای جدید و قدرتمند فعال دنیای کنونی را ممکن می‌سازد. این موضوع نگاه جدید و موقعیت‌سازی برای آینده می‌باشد. لذا لازم است وضعیت موجود مشارکت ارزشیابی شود و در پرتو دستاوردهای حاصل از ارزشیابی، تلاش‌های لازم برای سازماندهی نسل آینده صورت پذیرد. چون سیاست اهمیت و ضرورت فراوانی در تحکیم و مشروعیت حاکمیت دارد. افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و مدرسه و معلمان و دانش‌آموزان در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی در سطح بومی و ملی به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی از اهم برنامه‌ها است.

۷. نوآوری پژوهش

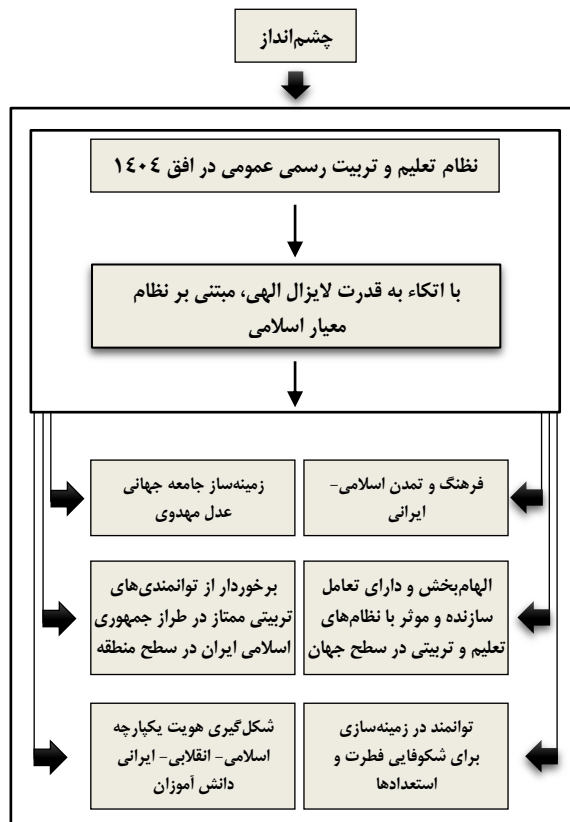
- ۱) مهم‌ترین نوآوری پژوهش بررسی مبانی نظری و عملی تربیت سیاسی دانش‌آموزان با رویکرد سند تحول بنیادین و بازشناسی و حفظ فرهنگ و تمدن اسلامی است که با مشارکت حداکثری و جمعی مؤثر در حیات اجتماعی و سیاسی با توسعه آزادی اندیشه سیاسی در پرتو درک و اصلاح موقعیت اجتماعی جامعه اسلامی تحقق می‌یابد.
- ۲) بهره‌مندی از تکنیک دلفی در فرآیند آینده‌پژوهی تربیت سیاسی سند تحول.

۸. مبانی نظری تربیت سیاسی مطابق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

مبانی نظری تربیت سیاسی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش شامل فلسفه تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران، فلسفه تعلیم و تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران و رهنامه نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران است که در جلسه ۸۲۶ شورای عالی آموزش و پرورش به تاریخ ۱۳۸۹/۵/۲ تایید شد و پس آن تاریخ مبنای تمامی سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و تولید اسناد تحولی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت.

نمودار ۱- بنیان‌های نظری تحول راهبردی و نظام تربیت رسمی و عمومی در آموزش و پرورش

نمودار ۲- چشم‌انداز نظام آموزش و پرورش در افق ۱۴۰۴

۹. مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ براساس سند تحول بنیادین

بر پایه این چشم‌انداز، مدرسه جلوه‌ای از تحقق مراتب حیات طیبه، کانون عرضه

خدمات و فرصت‌های تعلیم و تربیتی، زمینه‌ساز درک و اصلاح موقعیت توسط دانش‌آموزان و تکوین و تعالی پیوسته هویت آنان براساس نظام معیار اسلامی در چارچوب فلسفه و رهنامه نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران دارای ویژگی‌های زیر است:

نمودار ۳- ویژگی‌های مدرسه در افق ۱۴۰۴

۱۰. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور

در نمودار شماره ۴، سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی در اجرای بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام تعلیم و تربیت کشور آمده است. متن اصلی پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت، تعیین شده و سپس به روسای قوای سه‌گانه و رئیس مجمع

تشخیص مصلحت نظام برای ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش ابلاغ گردیده که در اینجا به صورت اجمالی اشاره می‌شود.

نمودار ۴- سیاست‌های کلی تحول در آموزش و پرورش

ابلاغ شده از سوی رهبری به روسای سه قوه و مجمع تشخیص مصلحت

۱.۱. اهم چالش‌های موجود در مسیر تربیت سیاسی با بهره‌مندی از نظر خبرگان

پژوهش

تربیت سیاسی در حقیقت با پرورش فضایل، علم و مهارت‌های لازم برای مشارکت سیاسی و با آموزش نسل جوان برای مشارکت آگاهانه در اصلاح جامعه ایجاد می‌شود. در حال حاضر مشکلات موجود در نظام آموزش و پرورش (یاددهی - یادگیری) در راستای تربیت سیاسی شامل: فقدان مفاهیم ارزشمندی مانند: تفکر، خلاقیت، نوآوری، ابتکار، نگاه

نقدانده و تحلیل‌گری در تربیت سیاسی، عدم وجود انگیزه لازم در فرهنگیان برای مشارکت سیاسی و جذب دانش‌آموزان به فرهنگ تربیت سیاسی، با توجه به کاهش شأن و منزلت اجتماعی معلمان و پایین بودن حقوق و مزایا و طبقه اجتماعی، عدم آگاهی فرهنگیان از اهداف تربیت سیاسی در برنامه ملی درسی به عنوان برنامه‌ای منسجم در آموزش و پرورش، نیاز به ایجاد گفت‌وگو و تربیت مربیان سیاسی و سامان‌دهی به اندیشه‌های فردی و جمعی، عدم وجود مدیریت آموزشی در جهت فرهنگ جهانی با جذب حداکثری مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی - سیاسی، عدم وجود بروزرسانی محتوای آموزشی متناسب با امور تربیت سیاسی، عدم مشارکت جدی و آگاهی لازم فرهنگیان و دانش‌آموزان و شهروندان در تربیت سیاسی، عدم وجود رهبری آموزشی سیاسی در مدارس، عدم وجود مهارت‌آموزی حرفه‌ای و سیاسی برای جلب مشارکت مدیران، معاونان، مربیان، شهروندان، دانش‌آموزان و... است.

۱۲. رویکرد آموزش و پرورش نسبت به تربیت سیاسی یا سیاسی شدن تربیت

۱) تربیت سیاسی: علامه محمدتقی جعفری در مورد سیاست چنین می‌گوید: «سیاست به معنای حقیقی آن، عبارت است از مدیریت و توجیه و تنظیم زندگی اجتماعی انسان‌ها، در مسیر حیات معقول». از دیدگاهی دیگر، تربیت سیاسی به نوعی از تربیت اطلاق می‌شود که به واسطه آن، نظام سیاسی، نهادینه کردن ارزش‌های خاص خود را از طریق آموزش مستقیم مد نظر دارد. تربیت سیاسی برای آگاه ساختن مردم، به ویژه جوانان و نوجوانان، از مسائل سیاسی، اجتماعی و اندیشه‌های اساسی نظام حاکم ضرورت دارد، زیرا تربیت سیاسی فرایندی است که طبقات گوناگون جامعه را با معیارها و اصول بنیادین حکومت آشنا ساخته، فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی را چنان به هم نزدیک می‌سازد که هیچ‌گونه اصطکاک و برخوردی بحران‌زا روی ندهد (دمیرچی، ۱۳۷۷). امروزه، تربیت سیاسی و اجتماعی بخشی از فرآیند توسعه سیاسی و مهم‌ترین سازوکار برای شهروندان، به‌شمار می‌آید که در جهت برقراری حاکمیت و وحدت ملی، نقشی اساسی ایفا می‌کند.

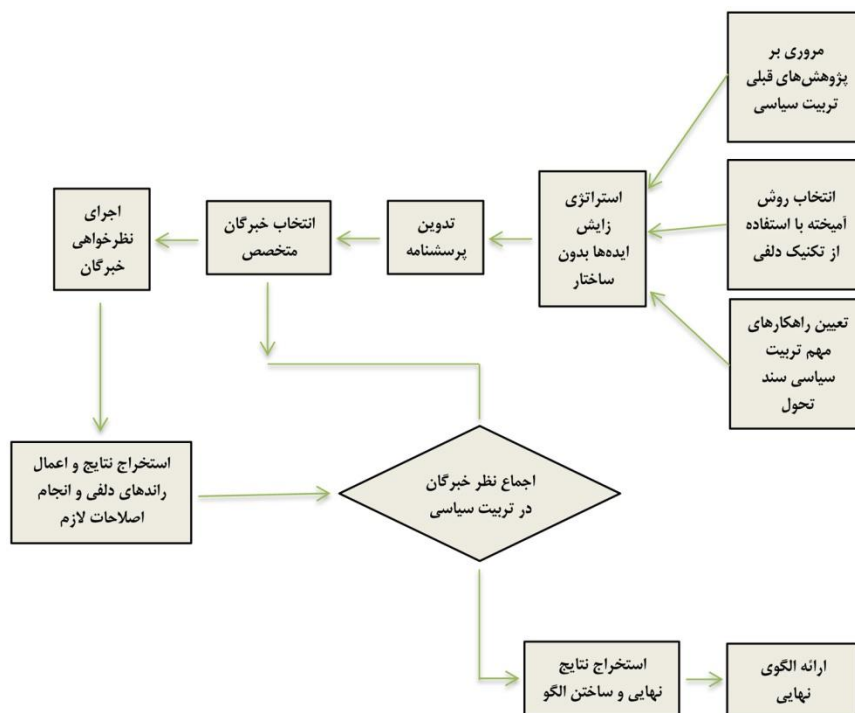
۲) سیاسی شدن تربیت: ارسطو فیلسوف بزرگ یونان، بر ضرورت تجانس و سازگاری نظام آموزشی با نهاد حکومت تاکید دارد. از مهم‌ترین عوامل سیاسی موثر بر نظام تربیتی یک جامعه، میزان و حدود دخالت دولت در نظام تربیتی است. در جوامع توسعه نیافته و یا

در حال توسعه، این دخالت‌ها با حاکمیت دولت به صورت چشم‌گیر اداره می‌شود و شدیداً نظام تربیتی را تحت تاثیر گرایش‌های سیاسی قرار می‌دهد و حتی گاه منجر به گرایش‌ها و رکود جریان تربیت به نفع سیاست می‌گردد. به این معنا که شخصیت‌های سیاسی، جهت دستیابی به اهداف سیاسی، از پله نظام تربیتی بهره می‌گیرند. مسلماً هر چقدر ضریب دخالت سیاسیون در نظام تربیتی بیشتر باشد، به همان میزان نظام تربیتی آسیب خواهد دید، خصوصاً زمانی که زمامدار حکومت، افراد نالایق باشند. به نظر می‌رسد رابطه سیاست با پرورش، باید صرفاً در راستای حمایت مالی و جهت‌دهی سیاست‌های کلی نظام تربیتی باشد و از دخالت سیاست در امور جزئی نظام تربیتی جلوگیری به عمل آید تا توسعه و پیشرفت جامعه تضمین شود.

۱۳. ساحت‌های شش‌گانه مندرج در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

محتوای اصلی سند، در قالب این ۶ ساحت طراحی و تدوین شده است. بند ۴ به طور مستقیم به موضوع این پژوهش مربوط است.

- ۱) ساحت تربیتی - اعتقادی، عبادی و اخلاقی
- ۲) ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای
- ۳) ساحت تربیت علمی و فناوری
- ۴) ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی
- ۵) ساحت تربیت زیستی و بدنی
- ۶) ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری

نمودار ۵- روند اجرای تکنیک دلفی

جدول ۶- عبارات زبانی و اعداد دلفی

اعداد متناظر	عبارت زبانی
۱	خیلی کم
۲	کم
۳	متوسط
۴	زیاد
۵	خیلی زیاد

تایید و غربالگری شاخص‌ها: این کار از طریق مقایسه مقدار ارزش اکتسابی هر شاخص با مقدار آستانه، صورت می‌پذیرد. مقدار آستانه با استنباط ذهنی تصمیم‌گیرنده تعیین گردیده و به طور مستقیم بر روی تعداد عواملی که غربال می‌شوند، تأثیر خواهد داشت. در این پژوهش مقدار آستانه عدد ۳ در نظر گرفته شده است. لازم به ذکر است در مراحل انجام پرسشنامه دلفی، از طیف پنج تایی استفاده شده است. با توجه به تعداد نخبگان که ۱۰ نفر هستند، در

هر راند چنانچه میانگین امتیازات هر شاخص از عدد ۳ (متوسط) کم تر باشد، آن شاخص حذف می شود. فهرست افراد پانل دلفی در جدول شماره ۳ آمده است:

جدول ۷- فراوانی اعضای پانل دلفی

اعضای پانل	تعداد افراد پانل
مسئولین وزارت آموزش و پرورش	۳
کارشناسان تشکلهای دانش آموزی	۴
مدیران مدارس	۱
معلم	۲
مجموع	۱۰

در راستای انجام پژوهش با روش دلفی، نمونه جامعه آماری خبرگان ۱۰ نفر بودند که به عنوان نخبگان پژوهش از بین مسئولین، کارشناسان، مدیران مدارس و معلمان انتخاب شدند. در جدول ۷ تعداد افراد منتخب از هر گروه مشخص شده است.

جدول ۸- تفسیر مقادیر گوناگون ضریب هماهنگی کندال

مقدار W	تفسیر	اطمینان نسبت به ترتیب عوامل
۰/۱	اتفاق نظر بسیار ضعیف	وجود ندارد
۰/۳	اتفاق نظر ضعیف	کم
۰/۵	اتفاق نظر متوسط	متوسط
۰/۷	اتفاق نظر قوی	زیاد
۰/۹	اتفاق نظر بسیار قوی	بسیار زیاد

جدول ۹ - نتایج میزان توافق دور سوم دلفی

تعداد	۱۰
آماره w کندال	۰/۵۷۳
آماره مربع کای ^۱	۸۲/۸۹۶
درجه آزادی	۲۳
سطح معنی داری	۰/۰۰۱

جدول ۱۰ - نتایج حاصل از آزمون t، بررسی فرضیه اصلی

میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	آزمون t	سطح معنی داری
۳۱۲٫۶۰	۲۰۳٫۰۲	۵۲٫۴۲	-۲٫۸۵۰	۰٫۰۱۳

با توجه به سطح معنی داری ($\alpha = 0/05 < p\text{-value} = 0/001$)، آزمون t در سطح معنی داری قرار دارد. لذا می توان گفت با میانگین ۳۱۲/۶۰ و با اختلاف ۵۲/۴۲ از میانگین صفر^۱ (۴۶۲) می باشد.

۱۴. نتایج

الف) بهره گیری از مولفه های سند تحولی آموزش و پرورش بر مبنای چشم انداز ۲۰ ساله در راستای تربیت سیاسی

۱. اهتمام در تدوین برنامه ملی درسی تربیت سیاسی به عنوان برنامه ای منسجم در آموزش و پرورش

۲. سامان دهی به اندیشه های فردی و جمعی در راستای گفتمان تربیت سیاسی

۳. مشارکت حداکثری در ساحت اجتماعی - سیاسی نظام تعلیم و تربیت

۴. توجه جدی به ارتقاء شأن و منزلت اجتماعی معلمان

۵. تدوین نرم افزارهایی برای جذب حداکثری یادگیری اجتماعی - سیاسی در جهت فرهنگ جهانی

۶. ارتقاء سطح دانش و مهارت اجتماعی - سیاسی

۷. آموزش مهارت و حرفه اجتماعی - سیاسی به جوانان مطابق آموزه های نهج البلاغه

۸. آگاه سازی و توجیه اولیای دانش آموزان نسبت به اهمیت نقش مشارکتی آنان در

فعالیت های آموزشی و پرورشی

۹. شناسایی دانش آموزان مبتکر و خلاق و صاحب طرح و ایده از طریق برگزاری

کنفرانس های دانش آموزی در مورد تربیت سیاسی

۱۰. ارتقای مهارت ها و نهادینه کردن نقش محوری خانواده در تعلیم و تربیت

۱. میانگین صفر: میانگین مورد نظر در این پژوهش می باشد که براساس تئوری های به دست آمده، برابر میانه طیف لیکرت ضرب در تعداد نمونه مورد بررسی در هر عامل است.

دانش‌آموزان با عنایت به مبانی اعتقادی و سیاسی آموزه‌های دینی

۱۱. مهندسی مجدد^۱ و روزآمدسازی محتوای آموزشی متناسب با امور تربیت سیاسی

۱۲. توسعه فرهنگ تفکر، تحقیق، خلاقیت و نوآوری و بهره‌گیری از روش‌های یاددهی

و یادگیری تربیت سیاسی

۱۳. تقویت و نهادینه‌سازی مشارکت اثربخش اجتماعی - سیاسی

ب) ضرورت مشارکت سیاسی و اجتماعی در ایجاد تحول در آموزش و پرورش

به اعتقاد ارسطو، آنچه بیشترین سهم را در دوام و قوام قوانین دارد، سازگاری آموزش و پرورش با نوع دولت می‌باشد و این چیزی است که جهانیان از آن غافل هستند. آموزش و پرورش به عنوان نظامی فرهنگی و اجتماعی نیازمند مشارکت و همکاری همه اجزای نظام در راستای همپایی با تحولات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی است و این نظام بدون مشارکت موثر شهروندان و کارکنان در ابعاد علمی، فرهنگی، اقتصادی و عاطفی نمی‌تواند فرایند تعلیم و تربیت را به خوبی عملی سازد. باارزش‌ترین قوانین مقررات نیز اگر توسط اکثریت افراد جامعه معتبر و مشروع محسوب شود، در صورتی ارزش و اعتبار خواهند داشت که به وسیله آموزش و پرورش به نسل جوان آموخته شوند. پژوهشگران و متخصصان موضوع مشارکت معتقدند که تربیت سیاسی نسل جوان مفهوم تازه‌ای نیست و مترادف همکاری نمی‌باشد، بلکه شیوه‌ای از اداره امور، متناسب با نیروهای جدید و قدرتمند فعال دنیای کنونی است. برای نگاه جدید ضرورت دارد وضعیت موجود مشارکت ارزشیابی شود و در پرتو دستاوردهای حاصل از ارزشیابی، تلاش‌های لازم برای سازماندهی صورت پذیرد. افزایش مشارکت و حضور جوانان در بازسازی و اصلاح نظام تعلیم و تربیت، در رشد و تعالی کشور در عرصه‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی در سطح بومی و ملی، به عنوان نهاد مولد سرمایه انسانی، فرهنگی، اجتماعی و معنوی از اهم برنامه‌ها است. بنابراین، بر تمامی دست‌اندرکاران نظام آموزشی کشور لازم است که به تربیت سیاسی نسل جوان توجه نموده، شرایط لازم را برای تربیت نیروهای شایسته و کاردان برای اداره هرچه بهتر جامعه فراهم سازند. پس، تربیت و سیاست، به نحوی همه

افراد، گروه‌ها و طبقات گوناگون را فرامی‌گیرد و مردم چه بخواهند و چه نخواهند، تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند (جمالی، ۱۳۷۸).

جدول ۱۱- افزایش مشارکت نظام تعلیم و تربیت

۱۵. نتیجه‌گیری

در ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی منطبق بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، بازشناسی فرهنگ و تمدن اسلامی و حفظ و اصلاح آداب، رسوم، هنجارها و ارزش‌های هر جامعه در پرتو نظام معیار اسلامی تبیین شده است. امروزه مشارکت جمعی، حداکثری و مؤثر در حیات اجتماعی، سیاسی و مدنی، بخشی از فرآیند توسعه سیاسی و مهم‌ترین سازوکار برای رعایت حقوق شهروندی به‌شمار می‌آید. درک مناسب موقعیت اجتماعی و

سیاسی خود و جامعه در تمهید مقدمات برای آمادگی جهت تشکیل خانواده جوانان و حفظ و تداوم آن به مثابه مهم‌ترین نهاد تحقق‌بخش جامعه صالح براساس ارزش‌های نظام معیار اسلامی است.

در این پژوهش ضمن تایید فرضیه تحقیق، با ارائه مهم‌ترین راهکارها برای پیشبرد اهداف تربیت سیاسی دانش‌آموزان، مبتنی بر سند تحول بنیادین، به شرح ذیل احصاء شده است:

افزایش انگیزه و آگاهی فرهنگیان، برای خدمت مطلوب و مشارکت موثر در مسیر اجرای اهداف اجتماعی - سیاسی سند تحول و ارتقاء شایستگی‌هایی نظیر رعایت قانون، مسئولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی و سیاسی و پاسداشت ارزش‌های اجتماعی در جهت شکل‌گیری جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن براساس نظام معیار اسلامی باید در دستور کار قرار گیرد. لذا، باید مدیریت آموزش سیاسی و مهارت‌آموزی در راستای تعامل شایسته با نهاد دولت و سایر نهادهای مدنی و سیاسی و مواجهه خردمندانه با تحولات اجتماعی و بهره‌مندی از راهبردی تربیتی، هوشمندانه و فرصت‌آفرین به منظور ارائه مدل برنامه درسی و دانش سیاسی و پرورش بینش و افزایش قدرت تفکر سیاسی انتقادی و تحلیل‌گری و ارتقای انگیزش و تقویت توان مشارکت و همگرایی دانش‌آموزان در امور اجتماعی - سیاسی در یک روند تدریجی، مستمر و نظام‌مند حرکت کند.

همچنین توجه به عناصر مؤثر در برنامه درسی و آموزش فرهنگیان با جلب رضایت شغلی آنان، توسعه پایدار و اساسی در هر جامعه در گرو متحول شدن نظام تعلیم و تربیت آن جامعه بوده و محور اصلی تحول در نظام تعلیم و تربیت، معلم است. چون روح حاکم بر سند تحول، جلب مشارکت بیشتر فرهنگیان می‌باشد. افزایش مشروعیت و ارتقای کیفی نظام سیاسی کشور در گرو حضور و نقش‌آفرینی مسئولان دانش‌آموزان و فرهنگیان و شهروندان در صحنه‌های سیاسی و اجتماعی خواهد شد. در نتیجه می‌توان گفت: با اجرای راهکارهای فوق در راستای تحقق اهداف سیاسی سند تحول بنیادین، سطح دانش، نگرش و بینش سیاسی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

۱۶. پیشنهادات

۱. استقرار نظام خلاقیت و نوآوری در آموزش و پرورش در راستای تربیت سیاسی

۲. ایجاد سازوکار مناسب برای آموزش و پژوهش در تربیت سیاسی
۳. رعایت رویکرد فرهنگی، تربیتی و سیاسی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی و درسی.
۴. تقویت مشارکت عمومی در آموزش و پرورش با حفظ کارکردهای سیاست‌گذاری تربیتی
۵. ایجاد تنوع در فرصت‌های تربیتی در مراکز آموزشی و تربیتی برای پاسخ‌گویی به نیازهای سیاسی دانش‌آموزان
۶. گسترش بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضوری و مجازی در مسیر تربیت سیاسی
۷. تغییر و نوآوری در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با رویکرد تعالی‌بخشی به تربیت سیاسی
۸. استفاده بهینه از ظرفیت‌های موجود برای گسترش فرهنگ تربیت سیاسی
۹. توسعه خلاقیت و نوآوری‌های متناسب با تربیت سیاسی

منابع

۱. جمالی، حسن (۱۳۷۸). *مبانی علم سیاست*. تهران: نشر سپاه.
۲. دانایی، حسن (۱۳۹۶). *روش پژوهش کمی در مدیریت*. بی‌جا: انتشارات صفار.
۳. دمیرچی لو (۱۳۷۷). *معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش*. تربیت، ۸، ص ۲۴.
۴. دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۶). *فرهنگ لغت*. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ج ۵.
۵. شریعتی، علی (۱۳۸۹). *مکتب تعلیم و تربیت اسلامی*. تهران: چاپخش.
۶. شیخ‌الاسلامی، س.ح. (بی‌تا). *گفتار امیرالمؤمنین علی (ع)*. قم: انتشارات انصاریان.
۷. هشیار، محمدباقر (۱۳۳۵). *اصول آموزش و پرورش*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

References

1. Danaei, H. (2017). **Quantitative research method in management**. No Place: Saffar Publications. [In Persian]
2. Dehkhoda, A.A. (2007). **Dictionary**. Tehran: University of Tehran Publishing and Printing Institute, Vol.5. [In Persian]
3. Demirchi Lou (1998). Deputy Minister of Education. *Tarbiat Magazine*, 8, P.24. [In Persian]
4. Hushiar, M.B. (1956). **Principles of Education**. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
5. Jamali, H. (1999). **Fundamentals of Political Science**. Tehran: Sepah Publishing. [In Persian]
6. Shariati, A. (2010). **School of Islamic Education**. Tehran: Chapakhsh. [In Persian]
7. Shaykh al-Islami, S.H. (Bita). **Speech of Amir al-Mo'menin Ali (AS)**. Qom: Ansarian Publications. [In Persian]

شیوه ارجاع به این مقاله

DOI: 10.22034/sej.2020.1915773.1277

جعفری‌فر، سکینه؛ ترابی، محمد (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی تربیت سیاسی - اجتماعی دانش‌آموزان براساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. *سیهر سیاست*، دوره ۸، شماره ۲۸، ص ۹۵-۱۱۶.